

Türk San'atı Tarihi araştırma ve incelemeleri: I İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi Türk San'atı Tarihi Enstitüsü Yayınları: I Berksoy Matbaası İstanbul 1963: 20 x 27,5 sını. ölçüsünde, 789 sayfa hacmindeki bu oldukça büyük mecmua İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi yayınlarının 23. sünü olup 1000 nüsha olarak basılmıştır ve Akademi'nin Türk San'atı Tarihi Enstitüsü yayınlarının ilkini teşkil etmektedir. Akademinin muhtelif bölümlerinden 24 öğretmenin asli üye oldukları bu Enstitü yakın zamanlarda kaybettiğimiz üstat Rıfki Melül Meriç'in kurduğu, Müdürlüğünü deruhte ettiği ve ilk neşriyatı olan bu eserle tam hüviyetini ortaya koyan bir teşekküldür. Rıfki Melül Meriç iyi bir Edebiyat Hocası, titiz bir şair mükemmel bir araştırmacı ve sanat tarihçisi idi. Bilhassa son yıllarda tam manasile olgunlaşmış ve bütün gücünü büyük bir aşk ile san'at ve san'at tarihçiliğine harcamaya başlamıştı. Bu konu üzerinde üyesi bulunduğu Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nda sarfettiği gayreti yakinen herkes bilmekte ve takdir etmektedir. Fazla delile ne hacet işte Akademi'de kurduğu Enstitü'nün eseri önümüzde.

1 Sayfalık ön sözde Türk San'atı Tarihi Enstitüsü'nün çeşitli alanlardaki araştırma ve incelemelerinin yayınlanması konusu ve akademik neşriyatın lüzumu üzerinde durulmakta ve meydana getirilen esere dayanılarak iddialara girilmektedir. Üstad Rıfki Melül Meriç'in vefatı çok büyük bir talihsizliğe maruz kalan Enstitü bu isteklerini yarı yarıya tahakkuk ettirebilirse kendisini muvaffak ve mutlu addetmelidir. En büyük

temennimiz de bu muvaffakiyete ve mutluluğa ulaşmasıdır.

İlk yazı tanınmış İslam tarihçisi Louis Massignon'dan Burhan Toprak'ın tercüme ettiği 12 sayfalık "İslam San'atlarının Felsefesi"dir. 1920 de College de France'da ders olarak verilen bu inceleme bir sene sonra Syria mecmuasında yayınlanmıştı. Bu ağır ve çetin mevzu ancak Louis Massignon gibi İslam tarihini, tefekkürünü ve sanatını çok iyi bilen bir alim tarafından yazılabilirdi. Kur'anı, Hadis ilmini, tasavvufu da nazarı itibare alarak ancak bu suretle şekillerin üstüne çıkabilen İslam San'atının felsefesi bu kuvvetli bilgilerin, inanışların ve doktrinlerin derinliğinde işlenmiştir. Burhan Toprak, bilgisi, tecrübesi ve diğer çeşitli meziyetlerle bu ağır konuyu dilimize çok iyi nakletmiştir.

Müteakip yazı, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi San'at Tarihi Profesörü Dr. Oktay Aslanapa'nın 40 resim ve 5 planı ihtiva eden 8 sayfalık "Fatih Devri Abideleri"dir. Ekrem Hakkı Ayverdi'nin İstanbul Fatih Derneği neşriyatının 11 cisini teşkil eden "Fatih Devri Mimarisi" adlı, - büyük çapta 512 sayfalık kelimenin tam manasile nefis, bol fotoğraf, plan, kroki ve rölöveli eseri varken bir mecmua içinde olsa dahi bu konu tekrar ele alınmamalı idi. Dr. Aslanapa da bunu böyle düşünmüş fakat çok cazip ve zengin bir mevzu olması bakımından vazgeçmemiş olmalıdır. Nitekim bunu hemen ilk sayfanın 1 No.lı haşiyesinde Ayverdi'nin eserinden bahsederek açıklıyor ve bu eseri haklı olarak medhediyor. Fatih 30 yıl devam eden saltanatında müteaddit şehirlerde 750

muhtelif abide meydana getirmiştirki bu-mühim bir ye_kundur. Aynı zamanda Bursa ve Edirne de gelişen ilk Osmanlı abidelerile İstanbul'daki Bayazıt Camii arasında bir köp-rüdür. İşte bu yazıda İstanbul, Bursa, Edir-ne ve diğer bir çok şehirlerdeki abideler üze-rinde ayrı ayrı durularak bu tez kuvvetlen-dirilmekte ve Fatih devri anıtlarının ehemmi-yeti belirtilmektedir.

Üçüncü yazı Mecmuanın en önemli araştırmalarındandır. Doçent Dr. Semavi Eyice "İstanbul Minareleri" adlı 5 3 sayfalık etü-dünde İstanbul minarelerini müstakil bir konu halinde incelemektedir. Yerli ve ya-bancı bütün kaynaklara tam manasile hakim olarak ele alınmış bu araştırmaya 1 gravür, 5 plan, 8 desen ve 160 da resim eklenmiştir. Bunlar en karakteristik, en tipik minareler arasından seçilmiştir. Semavi Eyice ön sözde uzun senelerden beri devam eden bu çalış-malara başlayışını şöyle ifade ediyor: "Bu çalışmalarda gaye, etraflı tetkiklere mazhar olan Mısır Mağrip ve İran minarelerinin yanı sıra Türk-Osmanlı minarelerinin de ehemmiyetli bir mevkie sahip olduklarını be-lirtmekti." Bu gaye ile başlayan araştırma ön sözden sonra giriş kısmında Türk-Os-manlı minaresinin parçaları üstünde duru-yor ve minare kısımlarını aşağıdan yukarıya doğru 1-kürsü, 2- Pabuç, 3- Gövde, 4- Şe-refe, 5- Petek, 6- Kulah, 7- Alem diye sıra-layarak her birinin yerini ve minare bünye-sindeki rolünü ve mekiini işaret ediyor. I. kısımda Fetih'ten Sinan devrine kadar 5 büyük Cami, 8 orta büyüklükte Cami ve 11 mesci-din, II. kısımda Mimar Sinandan Lale Dev-rine kadar 7 büyük Cami, 11 orta büyüklükte Cami ve 13 mescitin, III. kısımda ise Lale Devrinden günümüze kadar 14 büyük Cami, 29 orta büyüklükte Cami ve 31 mescitin. mi-nareleri ayrı ayrı ele alınarak inceleniyor. Böylece 129 cami ve mescitin minareleri üze-rinde titiz bir şekilde durularak Türk-Osmanlı minarelerinin diğer İslam Devletleri minareleri yanında önemli bir hususiyete ve mevkie sa-hip oldukları tezi iddia ve isbat ediliyor.

Müteakip yazı Yük. Mimar Muallim Fe-ridun Akozan'ın "Türk han ve kervansa-

rayları" adlı 25 plan ve 56 resmi ihtiva eden 5 sayfalık etüdüdür. Modern, konforlu ve süratli nakil vasıtalarının çoğalmasından sonra artık fonksiyonları kalmıyan veya bu fonksiyonları yeni yol, vasıta ve yapı tek-niğine uygun olarak yapılmış tesislere dev-renden ve sayıları çeşitli sebeplerle gün geç-tikçe azalan Türk-Osmanlı han ve kervan-sarayları üzerinde durulması gereken çok mü-him bir konudur. Feridun Akozan bunları üç tipe ayırarak mütalaa etmektedir. Birinci tip, seyahat yolları üzerinde bulunan kare veya dikdörtken şeklinde tek bir mahalden ibaret hanlar, ikinci tip yine seyahat yolları üzerinde bulunan, yolcuların ve hayvanların gecelemleri için yapılmış çeşitli teferruat ve bir çok mahalleri ihtiva eden hanlar, üçün-cü tip ise şehir içi han ve kervansarayları olarak ele alınmakta ve incelenmektedir. Gerek birinci ve ikinci tip ve gerekse büyük şehir içlerinde olduklarından ve bugünkü iktisadi ve sosyal bünyeye uygun fonksiyon-ları ifa etmesini bilmiş olduğundan iyi mu-hafaza edilmiş üçüncü tip hanlar üzerinde daha esaslı ve detaylı olarak durulabilirdi. Planlar ve resimler esas teşkil etmekle be-raber metne fazla önem verilmemiş ve bu yüz-den kanaatimizce inceleme kifayetsiz bir hal arz etmiştir.

Beşinci yazı Yüksek Mimar Behçet Ün-sal'ın Topkapı Sarayı Arşivinde bulunan mi-mari planlar hakkındadır. 20 planın foto ko-pisile birlikte 26 sayfa tutan bu araştırma şim-diye kadar ele alınan bir kaç örneğinin en mükemmelidir. Han, hamam, türbe, mek-tep, konak, köprü ve çeşme gibi mutelif eser-lere ait 21 planın kısa listesi hazırlanmış ve bunlardan 16 sının fotokopisi üzerinden açıklanması yapılmıştır.

Müteakip yazı yakın zamanlarda gay-bettiğimiz yeri doldurulmaz tecrübeli ve kıy-metli meslek adamı, alim, hoca, iyi bir insan gibi çeşitli vasıfları bulunan rahmetli Y. M. Ali Saim Ülgen'in "İnegöl'ün Kurşunlu Abi-deleri" adlı 15 resim, 4 kesit, 2 plan ve 2 cep-he desenini ihtiva eden 3 sayfalık kısa yazı-sıdır. Ali Saim Ülgen'in ilmi ve mesleki de-ğeri olan eserlerinin ve restorasyonunu yap-

tığı anıtlarının sayısı pek çoktur. Rahmetli tam manasile restoratör ve bilim bir mimar idi. Bu vesile ile kendisini rahmetle anmayı bir borç biliriz. Ali Saim Ülgen bu kısa yaşında İnegöl ovasındaki Kurşunlu kasabasının merkezindeki tuğla minareli Cami ile Orta Köydeki kervansaraydan bahsetmekte ve şimdiye kadar hiç tetkik edilmemiş bu iki 14 cü yüz yıl sonu eserini tanıtmaktadır.

Yedinci yazı Topkapı Sarayı Müzesi yüksek Mimarlarından Selma Emler'in "Topkapı Sarayı Restorasyon Çalışmaları" dır. 17 sayfalık bu yazıya 122 resim, 4 plan fotokopisi, 4 kesit fotokopisi, 3 sayfa kitabe fotokopisi, 2 panoramik resim ve 1 büyük plan eklenerek zenginleştirilmiştir. Yazı Sarayın kuruluşu, Topkapı Sarayının Harem Dairesi, III. Selim zemin kat odası, III. Selim dua odası, Mihrişah Sultan Sofası, Mihrişah Valide Sultan odası, dış cepheler ve Arşiv çalışmaları bölümlerini ihtiva etmektedir. Senelerdenberi Topkapı Sarayı Müzesi müstemilatının tamir ve restorasyonunda büyük gayretler sarfeden Y. M. Selma Emler'in bu yazısı başardığı işlerin aynası mahiyetindedir. Bu çalışmalarda en büyük pay Harem dairesine düştüğünden yazıda da yine Harem Dairesi ön planda tutulmuştur. Resimler üzerinde bu dairenin bütün detaylarını görmek mümkündür. Selma Emler binalar üzerinde yaptığı incelemelerle iktifa etmemiş etüdünü arşiv çalışmalarile ve manzum kitabe metinlerle zenginleştirmiştir.

Müteakip yazı Sedat H. Eldem'in "Bursada Şahadet Camii konusunda bir araştırma" adlı 3 sayfalık bir incelemesidir. 5 resim, 1 plan, 2 kesit ve 4 cephe restorasyonunu ihtiva etmektedir. İlk Osmanlı devri eserlerinden olan bu 9 kubbeli ve kalın minareli cami büyük zelzelede harap olmuş ve 1892 de Vali Mehmet Celilettin Paşa tarafından tamir ettirilmiştir. Sedat H. Eldem'in özel bir mimari hususiyet arzeden bu eser hakkındaki incelemesi kısa olmakla beraber etraflı ve özlüdür.

Dokuzuncu yazı çok orijinal bir araştırmadır. Mustafa Cezar'ın "Osmanlı Devrinde İstanbul Yapılarında Tahribat Yapan

Yangınlar ve Tabii Afetler" adlı 65 sayfalık etüdüne 37 resim, 2 sayfa metin fotokopisi, 1 büyük plan fotokopisi ve 5 sayfa indeks eklenmiştir. Yüzyıllar boyunca başta yangın olmak üzere zelzele, sel ve fırtına gibi tabii afetlerin anıtlarımıza verdiği zarar tahmin edilemeyecek kadar büyüktür. Araştırmacı başta "Yangınların İstanbul binalarını mütemadiyen yiyen bir bela şekline bürünmesinin çeşitli sebepleri meyanında en başta geleni ahşap inşaatın esas tutulmasıdır. Cami, medrese, hamam gibi binalar hariç evler, konaklar, saraylar, bazı mescitler hatta bir kısım hanlar bile ahşap yapılmıştır. Yangınlar ve tabii afetler İstanbul'un binlerce yapısını yalnızca silip süpürmekle kalmamış, bugün mevcut olan sanat eserlerimizin pek çoklarının ilk şekillerini değiştirmeye de sebep olmuştur." demektedir. Araştırma şu kısımları ihtiva etmektedir. Fatih Mehmet ve İkinci Bayezit zamanındaki yangınlar, Yavuz Sultan Selim zamanındaki yangınlar, Kanuni Süleyman zamanı 1569 yangını, 1574 de Topkapı Sarayında yangın, 1588 ve 1590 yangınları, 1591 ve 1592 yangınları, 1606 yangını, 1627 de Yeniköyde yangın, 1633 büyük yangını, 1640 yangını. 1645 yangını, 1652 ve 1653 yangınları, 1660 büyük İstanbul ve Galata yangınları, 1665 Topkapı Sarayı yangını, 1673, 1677, 1679, 1680 ve 1681 yıllarındaki küçük yangınlar, 1683 senesindeki yangınlar, 1687 ve 1688 senelerindeki yangınlar, 1690 Eyüp yangını, 1691 Mısır Çarşısı yangını, 1693 senesindeki yangınlar, 1695, 1696, 1698 ve 1701 yıllarındaki yangınlar, 1703 ve 1706 yıllarındaki yangınlar, 1707 ve 1708 yangınları, 1715 Galata ve İstanbul yangınları, 1716 ve 1717 yangınları, 1718 büyük yangın, 1719 Gedikpaşa yangını, 1720 deki yangınlar, 1721 ve 1722 yıllarındaki yangınlar, 1723 ve 1724 senelerindeki yangınlar, 1725 senesindeki yangınlar, 1726, 1727 ve 1728 yangınları, 1729 Balat büyük yangını, 1730, 1731, 1732 senelerindeki yangınlar, 1735, 1738 ve 1739 yangınları, 1740 Babiali yangını, 1740, 1741 ve 1742 senelerindeki yangınlar, 1744, 1745, 1746 ve 1747 deki yangınlar, 1750 Küçük-

pazar yangını, 1750 ve 1751 senelerindeki yangınlar, 1752 senesindeki yangınlar, 1753, 1754, 1755 yangınları, 1755 Hocapaşa yangınında Babialinin yanması, 1756 Cibali yangını, 1758, 1762, 1763 yangınları, 1765, 1767 yangınları, 1768 den sonraki yangınlara ait tarihi bilgiler, 1771, 1778, 1779, 1780 senelerindeki yangınlar, 1782 senesindeki büyük yangınlar, 1784, 1790-1792, 1794, 1795, 1797 senelerindeki yangınlar 1804 ve 1807 yangınları, Alemdar Vakası sırasında çıkarılan yangınlar, 1811 senesindeki yangınlar, 1818 yangınları, 1823 Firuzğa yangını, 1826 Hocapaşa yangını, Tulumbacıların nizamlanması, 1828-1832 yangınları, 1833 Cibali yangını, 1836 senesindeki yangın, 1839 Babiali yangını, 1852 yılındaki yangınlar, 1854 ile 1919 yılları arasındaki yangınlar, 1855 senesindeki yangınlar, 1865 Hocapaşa yangını, 1870 Beyoğlu yangını, 1878 Babiali yangını, 1908 Çırçır yangını, 1910 Çırağan Sarayı yangını, 1911 Babiali yangını, 1911 Uzunçarşı yangını, 1918 Sultanselim yangını, Tabii afetler, 1489 zelzelesi, 1489 veya 1490 yılındaki yıldırım hadisesi, Küçük kıyamet diye anılan 1509 zelzelesi, 1553 yılındaki sel, 1557 zelzelesi, 1563 deki yağmur ve sel, 1648 zelzelesi, 1690 zelzelesi, 1719 zelzelesi, 1746 daki yıldırım hadisesi, 1752 zelzelesi, 1754 zelzelesi, 1766 zelzelesi, 1790 sel ve zelzelesi, 1802 zelzelesi, 1808 fırtınası, 1855 zelzelesi, 1894 zelzelesi. Görülüyorki yangın afetlerin başında gelmektedir. Metne dahil bir listeden öğrendiğimize göre hicri 1270-1337 yılları arasında yani 67 yılda kayde değer 291 büyük yangın olmu ve 44622 bina yanmıştır. Bu çok korkunç bir rakamdır. İstanbul'un maruz kaldığı en büyük yangınlardan biri olan hicri 1070 yangınına Katipzade namında birisi "Tarihi İhrakı Kebir" adile oldukça uzun bir destan halinde işlemiştirki bu destanı ilgisi dolayısıyla Mustafa Cezar Ayvansaraylı Hüseyin Efendiden bu etüdü arasına aynen almıştır. Mustafa Cezarı bütün kaynaklara baş vurarak muvaffak bir araştırma yaptığından dolayı tebrik etmek gerekir.

Müteakip yazı Orta Doğu Teknik Üniversitesi yardımcı Profesörü Apdullah Ku-

ran'ın "Çağdaş mimaride madde ve ruh" başlığı altında "xx. yüzyılda batı mimarisile Türk mimarisinin gelişmesi hususunda mukayeseli bir çalışma" adlı 23 resim ve 3 plan fotokopisi bulunan makalesidir. Burada çağdaş mimarinin entellektüel planda yeni bir san'at anlayışı ve ifadesi meydana getirdiği üzerinde durulmakta, Avrupada ve mameketimizde bunun tekamül tarihi incelenmekte ve modern mimari eserlerimizden örnekler verilmektedir.

Bundan sonraki 4 sayfalık kısa yazı Akademi Türk San'atı Tarihi öğretim üyesi Nurettin Ormancı'nın 600. fetih yılı dolayısıyla "Edirne'nin Fetih Tarihine dair" adlı yazısıdır. Bu Tarihi şehrimizin coğrafi mevkii ve önemi belirtilerek Edirne'nin Türkler tarafından zaptı Düstürname-i Enveri, Tacüttevarih, Küh-ül Ahbar, Takvimüt Tevarih, Müneccimbaşı tarihi ve sair bir çok kaynaklara göre etüd edilmiştir. Yazının sonunda bütün bunlara rağmen bu serhat şehrimizin ne zaman fethedildiğinin kati olarak tayin edilemediği belirtilmektedir.

On ikinci yazı mecmuanın en önemli, en uzun etüdü olup Türk San'atı Tarihi Enstitüsü'nün Müdürü rahmetli Üstad Rıfki Melul Meriç'in "Edirne'nin Tarihi ve Mimari Eserleri Hakkında" adlı 80 sayfa ve 71 fotoğrafı ihtiva eden yazısıdır. Bu araştırma ayrıca vesika suretleri ve listelerle zenginleştirilmiş bulunmaktadır. Rıfki Melul Meriç önsözde bu etüdün hazırlanışı hakkında şöyle demektedir: "Ne garip ve ne acı bir tesadüftür ki. "Türk ve İslam San'atları Tarihi Enstitüsü Yıllığı" için altı sene evvel kaleme aldığım bu yazı Edirne'nin 600. Fetih Yılı dönümünde neşredilmiştir. Ve adeta bir MERSİYE olmuştur." Kendisinin yazdığı orijinal şekilli bir rübai ile başlyan edebi bir dille yazılmış beş sayfalık "başlamadan evvel" adı verilen ilk kısımda Edirne'nin çeşitli maksatlarla inşa edilmiş pek çok çeşitli anıtlarile emsalsiz bir şehir olduğu belirtiliyor. İkinci bölümde bundan 60-70 sene evvel mevcut olan 15 i Selatin, 46 sı hayır sahipleri tarafından yaptırılmış 61 cami 164 mescit, 56 tekke ve zaviye, 49 medrese, 103

merkat ve türbe, 9 imaret, 53 mektep, 4 çarşı, bedesten ve arasta, 24 han ve ken ansaray, 6 harap ve eseri kalmayan han, 16 hamam, 19 münderis hamam, 13 sebil, 1 havuz, 124 çeşme, 8 köprü, 8 buzhane ve 36 kilisenin 19 sayfa tutan izahlı listesi bulunmaktadır. Bu meyanda birkaç isimle maruf olan anıtlarda ayrı listelerde gösterilmiştir. Daha evvel veya sonra Vakıflar İdaresi tarafından satılmış ve dolayısıyla yıkılmış olan 65 cimi, 34 mescit, 13 tekke, 2 tekke arsası, 5 cimi avlusu, 1 medrese, 1 dergah, 1 türbe, 2 su hazinesi ve 2 meşruta ise bu gün ancak isimleriyle tanınmaktadır. Rıfki Melül Meriç bunları ayrı ayrı isimlerle sıralamıştır. Yine isimleri bilinen 62 türbeden bugün ancak üç beş tanesi mevcut bulunmaktadır. Ayşekadın semtinde, İstanbul Yolu üzerindeki tarihi mezarlık ise 32 parseli ayrılarak ayrı ayrı 32 kişiye satılmıştır. Bundan başka satılan mezarlık sayısı da 21'dir. Merhum üstad Edirne'deki bu eski eser katliamını vesikalar, raporlar ve listelerle ayrı ayrı göstermekte ve önümüze çok acıklı bir sahne sermektedir.

Müteakip yazı, "Efganistan'daki İtalyan Arkeoroloji Heyeti hakkında kısa bir rapor" başlığı altında "Gazne'deki Kazılara Giriş" adlı 18 fotoğraf ve 1 deseni de ihtiva eden Alessio Bombaci'nin yazıp Doğan Türker'in dilimize çevirdiği 24 sayfalık hafriyat raporudur. 11. asırda büyük bir İslam İmparatorluğunun Başşehri olan Gazne bugün Efganistan hudutları dahilindedir. Gaznelilere ait eski eserler üzerinde şimdiye kadar çalışılmamış ve kazı yapılmamıştır. Bu raporda İtalyan Orta ve Uzakdoğu Enstitüsü'nün 1955 yılı da Efgan Hükümeti ile vardığı mutabakattan sonra Efgan Tarih Kurumu ile birlikte yapmış olduğu sistematik kazılar ve neticeleri halen Kabil Müzesinde bulunan eserlerle birlikte açıklanmakta ve tanıtılmaktadır. İnsan ve hayvan fûgirlerini havi kartal ve çiçek motifleriyle süslü, arabesk tezeynatlı, iki tarafı oyuk Transenna'lar, aslan ve fil ile mücadele eden süvari kabartmaları ve av sahneleri belli başlı kabartma tiplerindedir. Böylece Gazne heykeltraş-

lık san'atı İran san'atına insan ve hayvan motiflerinin ustalıklı katılmasıyla meydana gelmiştir ki İran san'atının mütekamil bir safhası olarak kabul edilmesi lazımgelir. Raporunda daha ziyade bu husus üzerinde durulmuştur.

14 cü Yazı, Emel Esin'in "Selçuk Devrine ait resimli bir Anadolu yazması" adlı, 10 sayfalık 12 resimli etüdüdür. Emel Esin Paris'te Bibliotheque Nationale'de tesadüf ettiği Selçuklular devrine ait Hicri 7. asrın sonlarına doğru farsca yazılmış bir mecmuayı tanıtmakta ve incelemektedir. Bundan öğrendiğimize göre mecmuanın müellifi aslen Sicistan'lı olup Sivas'ta yerleşmiş, Aksaray ve Kayseri'de de bulunmuş Selçukluların son devirlerini ve Mogol'ların yakın doğuya hakimiyetlerini görmüş Nasir al-din Muhammed dir. Mecmua nesih ile yazılmış 146 vektan ve üç kısımdan ibarettir. Müellif, seyyah, remmal, astrolog ve heykel denen büyüklü şekil ve resimlerden anlayan bir zat imiş. Eserin birinci kısmı bir seyahatname mahiyetindedir. İkinci kısmı Kitab-i daqaiq al haqaiq, üçüncü kısmı ise ise Münis-al hawarif adını taşımaktadır. Pek çok ve güzel nakışları ve süsleri de bulunan bu yazma İslam dinince makbul olmayan gizli ve acıip ilimlerden bahsetmektedir.

Müteakip yazı Güzel Sanatlar Akademisi Türk San'atı Tarihi Enstitüsü öğretmeni Nejat Diyarbakırlı'nın "Artuk Oğullarına ait olması muhtemel bir mezar taşı" adlı 3 sayfalık, 12 resimli küçük bir etüdüdür. Bu mezar taşı Mardin Müzesinde olup Artukluların merkezi olan Hasankeyf'den getirilmiştir. Tam bir mezar steli şeklindeki stelin bir yüzünde stilize edilmiş at üzerinde bir avcı, öteki yüzünde de üç ayrı bölümde çift yılan, çift kertenkele ve saçaklı, örgülü dokuma süs motifleri görülmektedir. 16 cı yazı, Akademi Seramik Bölümü öğretmeni İsmail Hakkı Oygur'un "Les Origines de la ceramiques Seldjukide et Ottomane" adlı 6 sayfa ve 18 resimli fransızca makalesidir. 10, 11, 12 ve 13 cü asırlara ait kase, çanak, tek ve çift kulplu vazo, pencere süsü gibi çeşitli örnekler verilmekte ve ilk Osmanlı

devri ve Fatih devri çinili eserlerle mukayeseler yapılmakta ve bu arada Yeşil Türbe, Çinili Köşk, Rüstempaşa Camii, Sultanahmet Camii ve İznik çinileri üzerinde durulmaktadır.

Müteakip yazı Dr. Muin Memduh Ta-yağın "Duvar çinilerimizdeki yaprak motifi" adlı 5 sayfalık etüdüdür. Bu etüd 46 sayfa üzerinde gösterilen müteaddid ve çeşitli desenlerle zenginleştirilmiştir. Ağaçların, çiçeklerin ve çeşitli nebatların en güzel, en canlı birer uzvu olan yapraklar fazlasıyla değişik şekil ve biçimler arz ettiklerinden ta en eski devirlerdenberi süs motiflerinde bol bol kullanılmıştır. Bu yazıda Osmanlı duvar çinilerinde çeşitli yaprak şekilleri ayrı ayrı desenleriyle gösterilmiştir. 15 ci asrın sonlarından 18 ci asrın sonlarına kadar yapılmış bir çok cami, türbe ve diğer anıtlar çini kaplamalı duvarlar en büyük süs özelliği teşkil etmektedirler. Bunlarda da çeşitli yaprak motifleri başta gelmektedir. Bunların büyük bir sabırla desenleri çizilerek tasnif edilmeleri bu güzel etüdü meydana getirmiştir.

Bundan sonraki yazı, baş taraflarda di-ğer bir yazısı dolayısıyla adlı geçen rahmetli Y. M. Ali Saim Ülgen'in "Kudüs'te Harem-i Şerif dahilindeki Kubbetü's -Sahra (E's Sahratü'l Müşerrefe-Cami-i Ömer) in XVI. yüz-yılda yapılmış olan çinileri" adlı 5 sayfalık etüdüdür. Bu araştırmaya 20 resim, 3 desen, 1 kesit ve 1 plan eklenmiştir. Kudüs'ün Ürdün bölgesinde, tarihi kale içinde, kayalık bir zemin üzerindeki bu bina aynı zamanda Cami-i Ömer adı ile de anılmaktadır. Müslümanlar nezdinde çok kutsal bir makam olarak tanınan bu yere ilk defa ikinci Halife Ömer zamanında bir mescit yapılmıştı. Şim-diki Kubbetüs-Sahra bu mescitin yerinde Emevi Hükümdarı Abdülmelik tarafından 7 ci yüzyılın son yıllarında yaptırılmıştı. Aradan geçen uzun yıllar zarfında haraba uğra-yan bu anıtı Kanuni Sultan Süleyman esaslı bir tamire tabi tutturmuştu. Müteakip de-virlerde de yine Osmanlı Padişahları tarafın-dan ufak tefek tamir gören bu binanın en çok göze çarpan özelliklerden birisi Kanuni Sultan Süleyman devri tamirinde yapılmış

olan çinileridir. İşte Y. M. Ali Saim Ülgen 1958 yılı sonunda Kudüs'e yaptığı tetkik gezisinde bu 16 cı yüzyıl çinilerini incelemek fırsatını bulmuş ve bu etüdü hazırlamıştır.

19 cu yazı, Topkapı Sarayı Müzesi asis-tanlarından İsmail Ünal'ın "Çin Porselenleri üzerindeki Türk tarsiati" adlı 16 sayfalık yazısıdır. Bu araştırma 1 sayfa cetvel, 5 sayfa desen ve 29 fotoğraflıdır. Önsözden sonra çin porselenleri hakkında neşriyat, Topkapı Sarayında murassa çin porselenlerinin topl-anmaları, porselenlerin tarsiinde kullanılan malzeme, süsleme şekilleri, tarsiğ edilen por-selenlerin cinsleri, murassa eserler ve çeşit-leri ve netice kısımlarını ihtiva etmektedir. Topkapı Sarayı Müzesinin en zengin koleksiyonlarını teşkil eden xv, xvı cı asır Çin Por-selenlerinin daha ziyade küçük ölçüde olanla-rına Türk sanatkarları tarafından çeşitli tar-siat yapılarak bugünkü elde mevcut 269 mu-rassa koleksiyon meydana getirilmiştir. Bü-tün dünyada mevcut murassa Çin Porselen-lerinin sayısının 5 olduğu nazarı itibare alı-nırsa bu koleksiyonun ne kadar mühim ve kıymetli olduğu kolayca anlaşılır. Murassa eserler arasında daha ziyade ibrikler, nargi-leler, gülabdanlar, buhurdanlar, divitler, ka-seler, fincan ve tabakalar bulunmaktadır. İsmail Ünal uzun yıllardanbari bu konu üze-rinde ciddi bir şekilde çalıştığından etüdünü tam bir yetki ile hazırlamıştır.

Müteakip yazı, 22 arşiv vesikası foto-kopisini de ihtiva eden Bige Çetintürk tar-afından yazılmış 16 sayfalık "İstanbul'da xvı. asır sonuna kadar Hassa halı sanatkar-ları" adlı etüdüdür. Sonunda bir sayfada da alfabetik sıra ile sanatkarların listesi vardır. Türk San'atı Eserleri ve Halıları hakkında mütalaalar adı altındaki birinci kısımda bu etüdü meydana getirilişi, önemi izah edil-mekte ve vesikalara dayanılarak İstanbul ha-lıcılığının tarihçesi üzerinde durulması gerektiği izah olunmaktadır. İkinci kısım Fatih Sultan Mehmet zamanı hassa halı sanatkar-ları adı altında başlayıp İkinci Sultan Bayezit, Yavuz Sultan Selim, Kanuni Sultan Süley-man, İkinci Sultan Selim, Üçüncü Sultan Mu-rat ve Üçüncü Sultan Mehmet zamanı sanat-

karları ayrı ayrı zikredilerek, eldeki vesikalara dayanılarak haklarında bilinen malumatla birlikte yazılmaktadır. Bu Mecmuayı neşreden Enstitü'nün Müdürü kıymetli Üstad merhum Rıfki Melul Meriç'in başarılı bir talebesi olarak yetişen Bige Çetintürk'ün bu etüdü tam bir anlayış numunesidir.

21 ci yazı, Eczacı ve Kimyager Naşit Baylav'ın "Türkiye'nin Boya Bitkileri ile Türkiye'de kullanılmış olan yabancı memleket boya bitkileri ve boyaları" adlı 13 sayfalık araştırmasıdır. Eczacı ve kimyager olduğu kadar iyi bir hoca ve araştırmacı olan Naşit Baylav senelerdenberi müze ve kütüphanelerde yaptığı araştırmalarla kıymetli eserleri ve etüdüler meydana getirmiştir. Bu araştırmada yerli ve yabancı bitkisel boyaların kimyasal yapıları incelenmekte, pek çeşitli renkler meydana getiren ağaçlar, nebatlar ve çiçekler ayrı ayrı gözden geçirilmektedir.

Müteakip yazı Rıfki Melul Meriç'in "Türk San'atı Tarihi Vesikaları" başlığı altında mimariye ait vesikaları ihtiva eden yazısıdır. Aynen derç edilen vesikalarla birlikte 9 sayfa tutan bu yazıya 4 fotoğraf ve 9 vesika fotokopisi eklenmiştir. Bu vesikalar 1937 yılında harab olan III. Sultan Murat'ın idaresile babası II. Sultan Selim Camii ile müştemilatına akar olarak inşa ettirilen Edirne'deki

Yemiş Hanına (meyve kapanı) ait Edirne Kadısının 4 ilam ve 1 hüccetinden ibarettir.

Bundan sonraki yazı da yine Türk San'atı Tarihi vesikaları başlığı altında olup Rıfki Melul Meriç'in imzasını taşımakta ve bayramlarda padişahlara hediye edilen sanat eserleri ve karşılıklarının 13 sayfalık listesini ve 8 vesika fotokopisini ihtiva etmektedir.

Mecmuanın son yazısı "Gaybettiklerimiz" başlığı altında merhum Ali Saim Ülgen ve Hüseyin Tahirzade Bihzad'dan bahsetmektedir. Bu mecmuada iki ayrı yazısını zikrettiğimiz Y. M. Ali Saim Ülgen yukarıki satırlarda da belirttiğimiz üzere meslekinin tam ehli ve aşığı, çok bilgili, çalışkan, nezaket ve terbiyesile de üstün bir insandı. Onun genç denebilecek bir yaşta üfülü kendisini tanıyanları fazlasile müteessir etmiştir. İşte bu iki sayfalık kısa yazıda belirtilen de budur. Kendisi de çok geçmeden ebediyete intikal eden üstad Rıfki Melul Meriç'in beş beyitlik tamiyeli tarihi mecmuanın son satırlarlarında ibretle okunmaktadır. Akademinin minyatür ve tezhip uzmanı Hüseyin Tahirzade Bihzad'ı da anarak bu üç hakiki sanat erine Ulu Tanrıdan rahmet niyaz eder ve bu mecmuanın müteakip sayılarının intişarını gönlünden dileriz.

Osman SÜMER

BİBLİYOGRAFYA

1.

Batı Almanya merkezi *Bonn'da* Kurulan Alman-Türk Derneği (Deutsch = Türkische Gesellschaft) yıllardanberi yayınladığı dergisinde Türkiye ekonomisine, tarih ve kültürüne dair önemli makaleler yayınlamaktadır.

Biz burada T. E. Dergisinin Konusuna giren bir kaç örneği göstermekle yetineceğiz.

1- *Eski Türk Köprüleri:* (Selçuk ve Osmanlı Kültürünün Anadolu ve Güneydoğu Avrupadaki şaheserleri. Yazan: Dr. Friedrich Kienitz. Mitteilungen. Haft 51 (1963). 8 sütun yazı ve resim.

2- *Akşehir:* Nasrettin Hoca şehri. Dr. Friedrich Kari Kienitz. Mitt. Haft 41. 4 sütun yazı ve resim.

3- *Türkiye'de Halk musikisi gelişmesi:* Karl Reinhard. Mitt. 44 (1962) 7 sütun yazı ve resim.

4- *Yürük Süvarilerinin Ertuğrul Gazi türbesinde yaptıkları tören:* Yazan: Franz Taeschner. Mitt. 44 (1962) 6 sütun yazı ve resim.

5- *Türk Halk Raksları:* Yazan: Vedat Tör. Mitt. 39 (1961) 7 sütun.

6- *Dış Türkler:* (Türk azınlıklarının

kaderi). Dr. Friedrich Kienitz. Mitt. Haft 42 (1961) 17 sütun yazı ve resim.

7- *Türkler, Ruslar ve Mogollar*: Dr. Richard Peterr. Mitt. Haft 46 (1962). 14 sütun yazı..

8- *İstanbul'da otuz yıl önceki Ramazan geceleri*: Yazan: Max R. Kaufmann. Mitt. 33 (1960) 4 sütun.

9- 18. yüzyıl başlarında Osmanlı imparatorluğu: Yazan: Akdes Kurat. Mitt. 19 (1957). 9 sütun resim ve yazı

10- *Asri bir devlette eski Türk hayatı*: Yazan: Dr. Ulla Johansen. Mitt. 22 (1958) Bu makale Toros çevresi yürüklerini tanıtır.

11- *Türk İşlemeleri*: Mitt. 5 (1955).

12- *Türk Çeşmeleri*: Yazan: Max R. Kaufmann. Mitt. 12 (1956). 8 sütun yazı ve resim.

13- *III. Murat Surnamesi*: Yazan: Prof. Dr. İpşiroğlu. Mitt. 34 (1960) 14 sütun yazı ve resim.

14- *Türk!Je'de Tabiatın Korunması*: Yazan: Muvaffak Uyanık Mitt. 33 (1960) 8 sütun yazı ve resim.

Daha önce aynı konuda Prof. Dr. Coss-wig Mitt. 11 (1956) da 3 sütun yazısı:

Türkiye'de Tabiatın Korunması Sorusu. il.

Macaristan'da Türkiye ve Türk Kültürü ile ilgili bazı yayınlar:

15- *Die Siyagat-Schrift* (Siyaket yazısı) in der türkischen Finanzverwaltung, Türkiye "Palaeographie"si üzerine malzeme. 1. cilt. giriş Metin. 2. cilt. Faksim ile'ler, Budapest 1955. Akademi yayını. 1. cilt 910 sahife II. cilt, 104 levha.

(Bibliotheca Orientalis Hungarica 7). Yazan: Fekete Lajos.

16- *Beiname (Lagab), Personenname (i-sim) und Apposition (na't)* in den Ofner Mugata'a-Deftern: Acta Orient, Hung. XV. (1962). 97-109 sahifelerde. Yazan: Fekete Lajos.

17- *Les noms de nombre dans l'anthropologie turque*: Acta Orient, Hung, XII. (1961) 45-71 sahifelerde. Yazan: Rasonyi Uiszlo.

18- *Zu den Namen der ersten türkischen Herren Von Jerusalem*: Acta. Orient. Hung, XIII (1961) 89-94 sah. Yazan: Rasonyi Laszl6.

19- *Les nomes de personnes imperatifs chez les peuples turcs*: Acta, Orient, Hung. XV. (1962) 233-243 sah.

Yazan: Rasonyi LASZLÔ.

20- Hazai György-Arpád İmre: *Türk Şiiri Antolojisi*: Elemler Deryası adlı bu eser Fuzulinin "Derya'yı Ah!" adlı şiirinden mülhemdir. Divan Edebiyatından son kuşak şairlerinin eserlerine kadar örnekler önce macarcaya çevrilmiş, sonra onsekiz macar şairinin iştiraki ile şiir olarak aktarılmıştır. Son bölüm *halk şiiri* dir. Budapert 1961. Europa 445 sahife.

21- *Anadolu Türk Seccadeleri*: (Macar Dekoratif Sanatlar müzesindeki eserler). "İpar müveszeti Miezum" yıllığı (1959) 43-59

Yazan: Csaryi KAROLY

22- Macar "İpar müveszeti Museum" daki *Türk Sancakları*: Müze yıllığı. III-IV (1959)- 169-177.

Yazan: Eged ED İT.

23- *Szombathely müzesinin eski Türk yağlığı*: Müze yıllığı III-IV. (1959) 195-201.

Yazan: Dömötör SDNDOR.

24- *Macaristandaki Hunlar çağının etnik durumu sorusu*: (Die Ethnischen Probleme der Hunnenzeit in Ungarn). Macar Akademisi yayını 1963, 82 sahife resimli.

Yazan: Mihaly PARDUCZ

25- "Sezeged-Nagyszeksos" *Hun hü-kümdar mezar buluntuları*: (La Trouvaille de Tomb Princiére Hunnique A Szeged-Nagyszeksos). Macar Akademisi yayını 1953. 203 sahife yazı, 58 levha resim, 2 harita taslağı.

Yazan: Fettih NAN DOR

26- *Orta Avrupada Avar çağı arkeolojisi ile ilgili eserler*: (Archaeologische Denkmaler der Awarenzeit in Mitteleuropa). Macar Akademisi 1956. 244 sahife.

Yazan: D. CSA.LLANY

27- *Avar topluluğu tarihine dair arkeo- loji araştırmaları:* (Etudes Archeologiques sur l'histoire de la Societe des Avars). Ma- car Akademisi yayını 1953. çift sütün 291 sahife, resimli.

Yazan: *Gyula LASZLÓ*

28- *Macar Devletinin menşesine dair:* (Macarca). Akademi yayını, 1959, 167 Sah. resimli.

Yazan: *G_yörffi GYÖRGY*

29- Yukarda geçen bahislerle ilgili ö- nemli bir eser de Leningrad' da *Hermitage* müzesi tarafından yayınlanmıştır:

M. Artamanov: *Hazarların tarihi*: (Rus-ça). 1962, 522 sahife yazı ve resimler.

30- Altaylı Kavimlerin Kùltür tarihi için kaynak olarak *Beşik ve Ocak*: (The Cradle and Hearth as Sources for the Cultural history of Altaic Peoples). Yazan: Ulla Johansen. (Hamburg Üniversitesi). UAS, vol. 23 (1961). 205-217, resimli.

Tanıtın: *H. KOŞAY*

31- Yazılı ve resimli Konya halıları: 1.

Anadolu'da açılan ilk halı-kilim sergisi ve mareşal Hindenburg'a hediye edilen bir Konya halısı:

Yazan: *Mehmet ÖNDER*